

УДК 37.013.8(091)

Я. В. Романцова, О. А. Мкртічян

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ ВНЗ: ВИТОКИ І СУЧАСНІСТЬ

© Романцова Я. В., 2016

<http://orcid.org/0000-0003-1972-9224>

© Мкртічян О. А., 2016

<http://orcid.org/0000-0003-4962-3631>

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.47919>

У статті йдеться про різні підходи до визначення соціально-педагогічної діяльності, виділено цілі та її провідні завдання. Доведено, що проблематика гармонійного розвитку особистості відома ще з часів античності, набула подальшого розвитку в ідеях педагогів-гуманістів, просвітників. Освітня установа виконує значущу функцію виховання. У зв'язку з цим дослідження організації соціально-педагогічної діяльності ВНЗ набуває особливої актуальності. Різні періоди роботи українських ВНЗ позначені провідними напрямками та формами соціально-педагогічної діяльності: інтернаціональне виховання, формування ідеологічної бази, розвиток громадянських ініціатив тощо. На сучасному етапі становлення незалежної України виникла ціла низка нових, невідомих раніше проблем, які потребують загального розвитку й на рівні навчально-виховного закладу, і на рівні суспільства в цілому. Визначено, що українські вищі навчальні заклади спрямовують свою роботу на розвиток толерантності, лідерських якостей, виховання гуманності, формування вмінь комунікативної взаємодії та подолання конфліктних ситуацій. Соціально-педагогічна діяльність має: сприяти усуненню і подоланню специфічних труднощів у процесі соціалізації вихованців з різних прошарків суспільства; розвивати процес випереджальної соціалізації, тобто знайомити всіх учнів, незалежно від їх походження, з їх рольовими перспективами і шансами в суспільстві, з громадськими запитами, готувати їх до критичного сприйняття цих перспектив; сприяти розвитку особистості та її орієнтації в соціальних процесах на стадії навчання, формувати лідерські якості, толерантність, стійку громадянську позицію, впроваджувати гуманістичні ідеї.

Ключові слова: організація, діяльність, соціалізація, педагогіка, спадщина, розвиток.

Романцова Я. В., Мкртічян О. А. Организация социально-педагогической деятельности в украинских вузах: истоки и современность.

В статье говорится о различных подходах к определению социально-педагогической деятельности, выделены цели и ее ведущие задачи. Доказано, что проблематика гармоничного развития личности известна еще со времен античности, получила дальнейшее развитие в идеях педагогов-гуманистов, просветителей. Образовательное учреждение выполняет значимую функцию воспитания. В связи с этим исследования организации социально-

педагогической деятельности вуза приобретает особую актуальность. Различные периоды работы украинских вузов обозначены ведущими направлениями и формами социально-педагогической деятельности: интернациональное воспитание, формирование идеологической базы, развитие гражданских инициатив и тому подобное. На современном этапе становления независимой Украины появился ряд новых, неизвестных ранее проблем, требующих неотложного развития и на уровне учебно-воспитательного заведения, и на уровне общества в целом. Определено, что украинские вузы направляют свою работу на развитие толерантности, лидерских качеств, воспитание гуманности, формирование умений коммуникативного взаимодействия и преодоления конфликтных ситуаций. Социально-педагогическая деятельность должна: способствовать устранению и преодолению специфических трудностей в процессе социализации воспитанников из разных слоев общества; развивать процесс опережающей социализации, то есть знакомить всех учащихся, независимо от их происхождения, с их ролевыми перспективами и шансами в обществе, с общественными запросами, готовить их к критическому восприятию этих перспектив; способствовать развитию личности и ее ориентации в социальных процессах на стадии обучения, формировать лидерские качества, толерантность, стойкую гражданскую позицию, внедрять гуманистические идеи.

Ключевые слова: *организация, деятельность, социализация, педагогика, наследие, развитие.*

Romantsova Y. V., Mkrtychian O.A. The social and educational activity organization in Ukrainian universities: beginning and modernity.

The problem of social and educational activity in Ukrainian universities is revealed in the article. It is determined that modern specialist's professional activity is characterized by the need to participate in the innovation processes, in the new social and cultural dimensions. In this regard, the role of the system of professional education in the specialist training is changed. Not only does the development of contemporary professional competencies have importance, but also the creation and development of new cultural values. Modern education system of the university plays a significant role in this process. Educational institution performs a significant function of education.

In this connection, the study of social and educational activity organization of the university is of particular relevance. Different periods of Ukrainian universities' work are designated by the leading areas and forms of social and educational activity: the international education, the ideological base formation, the development of civil initiatives and others. At the present stage of independent Ukraine formation, a whole range of new, previously unknown problems that demand the immediate development and at the level of educational institution and at the level of society as a whole are appeared. Today social and educational activity is associated with the problems resolving the potential conflicts and the conflicts ready to erupt, so this

work should: help to eliminate and overcome specific difficulties in the process of socialization of pupils from different backgrounds; develop the anticipatory socialization process, i.e. acquaint all students, regardless of their origin, with their role-playing prospects and chances in society, with public inquiries, prepare them for the critical perception of these prospects; promote the development of identity and orientation in social processes at the stage of learning, build leadership skills, tolerance, sustainable citizenship, introduce humanistic ideas.

Key words: organization, activities, socialization, pedagogy, heritage, development.

Постановка проблеми. Сучасний етап суспільного розвитку характеризується інноваційними процесами. Відповідно змінюється погляд на місце і роль людини в суспільстві. Одним із важливих факторів соціального прогресу стає готовність суспільної та індивідуальної свідомості до змін, до участі в них і сприйманню нового як цінності. У такому суспільстві великого значення набуває процес професійної освіти, що формує сучасного фахівця.

Професійна діяльність сучасного фахівця характеризується необхідністю участі в інноваційних процесах, у нових соціокультурних вимірах. У зв'язку з цим змінюється роль системи професійної освіти в підготовці спеціаліста. Значення набуває не тільки освоєння сучасних професійних компетенцій, а й створення й освоєння нових соціокультурних цінностей. У цьому значну роль відіграє система виховання в сучасному ВНЗ. Освітня установа виконує значущу функцію виховання. У зв'язку з цим дослідження організації соціально-педагогічної діяльності ВНЗ набуває особливої актуальності.

Аналіз актуальних досліджень. В якості практичного аспекту педагогічної науки виступає соціально-педагогічна діяльність.

Дослідженням теорії діяльності займалися філософи (М.С. Каган, А.В. Маргуліс та ін.), соціологи (І.С. Кон, Н.Ф. Наумова та ін.), психологи (Л.І. Божович, Л.С. Виготський, О.М. Леонт'єв, А.В. Петровський та ін.). Питаннями визначення змісту, методики і технології виховної діяльності присвятили свої роботи М.А. Галагузова, В.Є. Гмурман, Ю.В. Василькова, І.Д. Зверева, А.Й. Капська, Л.Г. Коваль, А.С. Макаренко, А.О. Малько, Л.І. Міщик, С.Г. Хлебик та інші науковці. Незважаючи на достатньо ґрунтовну розробку проблематики соціально-педагогічної діяльності, потребують уточнення та подальшого розвитку питання інтегрованих підходів до організації цього процесу.

Мета статті – узагальнити підходи до організації соціально-педагогічної діяльності майбутніх учителів в українських вишах у різні історичні періоди.

Виклад основного матеріалу. Соціально-педагогічна діяльність по своїй суті дуже близька до педагогічної діяльності, з якої вона виділилася, однак має власну специфіку. Педагогічна діяльність – це різновид професійної діяльності, спрямований на передачу соціокультурного досвіду за допомогою навчання й виховання, на створення умов для особистісного розвитку. Вона здійснюється педагогами в освітніх установах різних типів і видів. Ця діяльність має безперервний планомірний характер, спрямована на всіх учасників процесу. Об'єктом педагогічної діяльності можуть бути як діти так і дорослі.

Соціально-педагогічну діяльність можна розглядати і як різновид професійної діяльності, спрямованої на надання допомоги дитині в процесі її соціалізації, засвоєння нею соціокультурного досвіду і на створення умов для її самореалізації в суспільстві. Вона здійснюється соціальними педагогами, як в різних освітніх установах, так і в інших організаціях, об'єднаннях, в яких може перебувати дитина. Ця діяльність завжди є адресною, спрямованою на конкретну дитину і розв'язання її індивідуальних проблем, що виникають в процесі соціалізації, інтеграції в суспільство, за допомогою вивчення особистості дитини та навколишнього середовища, складання індивідуальної програми допомоги дитині, тому вона локальна, обмежена тим часовим проміжком, протягом якого вирішується проблема [1, с. 19].

Ключовим у визначенні соціально-педагогічної діяльності є поняття адаптації. У сучасних умовах людині протягом життя неодноразово доводиться стикатися зі змінами соціального середовища. Вона може опинитися в ситуації, яка вимагає змінити себе, або середовище, або те й інше разом. Основна особливість соціально-педагогічної діяльності полягає в тому, що потреба в ній виникає у випадку, якщо у людини (групи людей) складається проблемна ситуація у взаєминах із середовищем. Для розуміння сутності та особливостей будь-якого виду діяльності необхідно виявити її концептуальні та процесуальні складники, насамперед, об'єкт і суб'єкт. До об'єктів прийнято відносити ті елементи дійсності, на які спрямована дія. Призначення соціально-педагогічної діяльності – надання компетентної соціально-педагогічної допомоги населенню, підвищення ефективності процесу соціалізації, виховання та розвитку дітей, підлітків [4, с. 5].

Можливі й інші тлумачення. У широкому сенсі до об'єкта соціально-педагогічної діяльності відносять зв'язки, взаємодії, способи і засоби регуляції процесів соціалізації, соціального виховання, поведінки соціальних груп і особистостей в суспільстві. У вузькому сенсі – ситуації ризику, проблеми порушення соціалізації тих, хто потребує допомоги. В основі цих підходів до визначення сутності об'єкта соціально-педагогічної діяльності покладено дискусію, витоки якої криються в педагогічній традиції кінця XIX – початку XX ст.

Історичний аналіз ідеї соціально-педагогічної діяльності доводить, що витоки цієї проблематики беруть початок ще з часів античності, оскільки виховання гармонійної особистості, здатної повноцінно служити своєму суспільству обговорювалося Сократом, Платоном, Арістотелем. Широкого обговорення ідея реалізації особистості набула в роботах провідних світових педагогів Я.А. Коменського, А. Дестервега, Я. Корчака. З погляду І.Г. Песталоцці, П. Наторпа об'єктом соціальної педагогіки виступає соціальне виховання підростаючого покоління. Завдання педагога – інтеграція виховних сил суспільства з метою підвищення культурного рівня народу, створення соціально-педагогічного та соціально-психологічного «поля» для повноцінного становлення кожної людини упродовж її життєвого шляху.

Розвиваючи педагогічні ідеї Г. Боймер, Г. Нуль, Р. Оуен соціально-педагогічну діяльність визначали як соціальну допомогу знедоленим дітям, опіку та профілактику правопорушень неповнолітніх, позашкільну роботу за місцем проживання, виховну роботу в будинках дитини, дитячих будинках. Сучасна соціально-педагогічна теорія і практика продовжує розвиватися за цими напрямками [2, с. 6].

Ресурси в соціально-педагогічній роботі розглядаються з точки зору їхньої природи, джерел та корисності застосування. Вони можуть бути: внутрішніми або зовнішніми стосовно особи, колективу; офіційними або неофіційними; реально існуючими чи потенційними; керованими або спонтанними. Соціально-педагогічна діяльність повинна сприяти найбільш повному, ефективному і скоординованому виявленню і застосуванню внутрішніх, матеріальних і соціальних ресурсів суспільства.

Сьогодні проблематика соціально-педагогічної діяльності майбутніх учителів тяжіє до нових видів і форм. Їм необхідно бути готовими до здійснення таких основних напрямів роботи:

- створення соціальних умов, компенсуючих неблагополучний досвід соціалізації й несприятливі умови життя дітей та їх сімей;
- надання комплексної допомоги, спрямованої на створення соціально-педагогічних умов в освіті та інших установах системи соціального виховання та захисту;
- забезпечення діагностики, корекції і консультування з соціально-педагогічної проблематики для дітей та сімей групи ризику;
- соціально-педагогічна профілактика та реабілітація дезадаптованих дітей та підлітків;
- робота з дітьми інвалідами;
- робота з обдарованими дітьми;
- організація спортивно-оздоровчої, дозвільної та інших видів діяльності дітей, підлітків;
- консультування та спеціалізована допомога в професійному визначенні;
- культурно-просвітницька робота серед населення з пропаганди та роз'яснення здорового способу життя;
- попередження соціальної та педагогічної занедбаності дітей;
- соціально-педагогічне дослідження з метою виявлення соціальних та особистісних проблем дітей;
- попередження негативного ставлення дорослих до дітей [4, с. 30].

Основні напрями соціально-педагогічної діяльності в освітньому закладі визначаються проблемами, що виникають в процесі навчання і виховання. Широкого розповсюдження набула робота, спрямована на адаптацію підлітків. Основні напрями по адаптації старших підлітків в освітньому закладі такі:

- діагностичний – спрямований на вивчення ступеня й особливостей пристосування підлітків нової соціальної ситуації, виявлення проблем;
- консультативний – направлений на підвищення рівня психологічної компетенції суб'єктів освітнього процесу (адміністрації, класного керівника, вчителів-предметників, психолога, соціального педагога);

- методичний – спрямований на вдосконалення методики і модифікацію змісту навчання. Він здійснюється спільно з адміністрацією освітньої установи за результатами аналізу психолого-педагогічного статусу учнів;

- профілактичний – здійснюється психологом, соціальним педагогом, спрямований на надання підтримки кожній дитині, на попередження можливих порушень у розвитку;

- корекційно-розвивальний – завдання цього напрямку організація педагогічної допомоги учням, що зазнають різних труднощів у навчанні, спілкуванні з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей; корекція і розвиток комунікативної, пізнавальної, емоційно-вольової сфери, формувати соціальних навичок, що сприяють успішній адаптації, підвищенню їхніх адаптивних здібностей [5, с. 45]. Різні періоди роботи українських ВНЗ позначені провідними напрямами та формами соціально-педагогічної діяльності: інтернаціональне виховання, формування ідеологічної бази, розвиток громадянських ініціатив тощо.

На сучасному етапі становлення незалежної України виникла ціла низка нових, невідомих раніше проблем, які потребують нагального розвитку й на рівні навчально-виховного закладу, і на рівні суспільства в цілому. Соціально-педагогічна діяльність сьогодні пов'язана з проблемами вирішення потенційних і готових спалахнути конфліктів, тому така робота має: сприяти усуненню і подоланню специфічних труднощів у процесі соціалізації школярів з різних прошарків суспільства; розвивати процес випереджальної соціалізації, тобто знайомити всіх учнів, незалежно від їх походження, з їх рольовими перспективами і шансами в суспільстві, з громадськими запитами, готувати їх до критичного сприйняття цих перспектив; сприяти розвитку особистості та її орієнтації в соціальних процесах на стадії навчання, формувати лідерські якості, толерантність, стійку громадянську позицію, впроваджувати гуманістичні ідеї.

Висновки. Таким чином, соціально-педагогічну діяльність учителів можна розглядати як цілеспрямовану роботу професіонала з виховання в конкретному соціумі з метою успішної соціальної адаптації. Система соціально-педагогічної роботи, у якому б аспекті її не розглядали, завжди являє собою відкриту систему, яка безпосередньо переплітається з іншими соціальними системами: економікою, політикою, правом, культурою, етикою,

екологією, побутовим обслуговуванням тощо. Розуміння, бачення зв'язків системи соціально-педагогічної діяльності з системою суспільства в цілому піднімає її на високий рівень суспільної культури.

Література

1. Алексєєнко Т. Ф. Технології соціально-педагогічної роботи в територіальній громаді // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2004. – № 2. – С. 19-23.
2. Виховання дітей та молоді в контексті розвитку громадянського суспільства : зб. наук, праць. Педагогічні науки. – Херсон : ХДУ, 2003. – Вип. 35. – С. 14-17.
3. Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка. Соціальна робота : навч. посіб. / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверева, С. Р. Хлебик. – К. : ІЗМН, 1997. – 392 с.
4. Мудрик А. В. Социальная педагогика [Текст] : учебник / А. В. Мудрик. – М. : Академия, 1999. – 389 с.
5. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності : навчальний посібник / З. М. Шевців. – Київ : ЦУЛ (ЦЕНТР УЧБОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ), 2012. – 248 с.